

DOI 10.31558/2519-2949.2018.1.17

УДК 321:159.953(477)+351

*Мацішина І. В., Донецький національний університет імені Василя Стуса,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова*

РИТОРИКА ПАМ'ЯТНИКІВ ВОЇНАМ-АФГАНЦЯМ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМА КОМЕМОРАЦІЇ

Символічна політика впливає на форму національної пам'яті, через яку народ, як уявне нації, стає політичним смислом держави. Але інституційний рівень політики пам'яті у контексті політичного режиму «перевиробляє» ідею народу і створює новий дискурс пам'яті. Яка може вступати в протиріччя і нести руйнівну силу для нації. Репрезентація війни в Афганістані через пам'ятники, як монументальний текст, є прикладом такої політики.

Міста пам'яті є маркерами соціальних груп. Коли їх стає занадто багато, вони перестають бути помітними. Їх не помічають. І разом з ними втрачається й помітність соціальних груп. Тому, що за висловом Я. Ассмана, спогади визначаються займенником «ми». Коли держава монополізує право на пам'ять, відбувається домінування колективної пам'яті над індивідуальною. Формується механізм ідентичності через примус пам'ятати.

Змішування зовсім різних подій в одному монументальному тексті розщеплює значення кожної історичної події, а поєднання двох різних символів народжує третій, який створює знак без смислу. Так символ перетворюється на позначуване без позначувального для епохи, яка пам'ятає історичні події. А для епохи, яка буде отримувати недостатні знання про війну в Афганістані, цей знак знов перетвориться на символ, але вже з іншим наповненням змісту.

Пам'ятник, як код, який несе певне повідомлення, формує ставлення до історії. Як штучний смисл, що створюється завдяки суспільству, пам'ятник відіграє велику роль у формуванні національної пам'яті. Але пам'ятники впливають і на формування колективного несвідомого, оскільки створюють певні архетипи у суспільстві. Завдяки ним короткострокова пам'ять суспільства перетворюється на довгострокову. Вони впливають на формування почуття національного єднання, гідності, самоповаги. Але, разом з цим, вони можуть формувати і національну травму, яка загрожує перетворитися на революційний настрій. Виступаючи маркером, який впливає на характеристики «своїх» та «чужих», пам'ятник здатен як об'єднувати, так і роз'єднувати суспільство.

Ключові слова: *війна в Афганістані, воїни-афганці, монументальний текст, пам'ятники, політика пам'яті.*

Афганська війна залишає значний слід у формуванні національної пам'яті українського суспільства. Вона не тільки перетворилася на всебічне встановлення пам'ятників по всій Україні. Сьогодні вона створює нові дискурси як у публічному просторі, так і в ідеологічних наративах. Меморіальна культура дозволяє дослідити учасників формування національної пам'яті. За допомогою символічної політики можна побачити вплив символів на структуру суспільства, виявити їхню різноманітність та неоднозначність ставлення самого суспільства до символів, що відкриває новий вектор дослідження політичних процесів. Як українська влада ставиться до формування реєстрів пам'яті. Хто відповідає за впровадження політики пам'яті в Україні. Які наслідки символічної політики спостерігаються сьогодні. Пошук відповідей на ці питання базується на аналізі нормативно-правових актів; контент-аналізу репрезентації війни в Афганістані на прикладі пам'ятників в Україні. Вже сьогодні праці вітчизняних вчених І. Булкіної, О. Гриценка, Ю. Зерній надають розуміння заміщування «міст пам'яті» одними символами на інші за допомогою політичних процесів, які відбуваються в країні. Дослідження феномену формування національної пам'яті Я. Ассманова, Р. Козеллека, М. Хальббакса дозволяють дослідити не тільки інституціональний рівень впливу на формування смислів, але й зворотну реакцію населення на таку політику. Використання пам'ятників у політичній боротьбі як ідеологічна технологія, не виключає і роль громадського суспільства у формуванні політики пам'яті.

Тема війни в Афганістані займає важливе місце в українській історії. Завдяки масовим заходам, які щороку висвітлюються у ЗМІ, мистецьким проектам, великої кількості літератури та проектам

у теле- та кіноіндустрії, а також активній діяльності громадських організацій воїнів-ветеранів, покоління сучасної України знає про цю війну. Головним предметом дослідження є пам'ятники, які було встановлено на території України воїнам-афганцям. Аналіз технології конструювання історичної пам'яті на прикладі війни в Афганістані за допомогою монументального тексту допоможе спрогнозувати не тільки саму зміну «міст пам'яті» (вислів П'єра Нори), але й загрози для українського суспільства у зміні смислів, які вже сьогодні підстерігають націю.

Відомо, що грудні 1978 року афганський уряд підписав угоду з Радянським Союзом про взаємне співробітництво та дружбу. Це передбачало, зокрема, і надання військової допомоги, що потім використовувалося як виправдання втручання у внутрішню політику Афганістану з боку влади Радянського Союзу. Участь солдат радянської армії проводилася на території іноземної держави. Вже з травня 1988 року, згідно з Женевськими угодами, радянські війська почали залишати Афганістан, а 15 лютого 1989 р. процес виведення військ було закінчено. Загальна кількість загиблих становить 14500 людей. Бюджет СРСР втратив 800 мільйонів доларів. Через радянсько-афганську війну пройшло понад 160 000 українців. З них 2378 загинули, в тому числі 60 вважаються зниклими без вісті або тими, що потрапили в полон. Поранення отримали понад 8000 українців, з них 4687 повернулися додому інвалідами.

Захист радянського режиму від критики присутності своїх військ на території Афганістану позначався на суворій цензурі у середині країни, що й сьогодні має своє продовження у кулуарах української влади. Як пише німецький дослідник Ян Беренде «більшість Афганістану за межами Кабула може трактуватися як *Gewaltraum*, насильницький простір, в якому соціальна поведінка відрізнялася не тільки від цивільного життя в СРСР, але і від рутини у радянських військах» [20, с.719]. Щоб протидіяти дискредитації радянської армії і не допустити громадське обурення, радянська влада порівнювала війну в Афганістані «з ізраїльською окупацією Лівану і війною Великобританії з Аргентиною, які радянське керівництво характеризувало як "імперіалістичні війни"» [19, с.417]. Польська дослідниця Ганна Кадикало пише, що «згідно з офіційною версією, представленою на телебаченні та в газетах на підставі офіційних звітів Кремля, солдати виконували "інтернаціоналістську місію" в Афганістані без участі в бойових діях» [22, с.54]. І участь у війні в Афганістані поступово перетворювалася на репрезентацію гуманітарної допомоги союзному афганському народові.

Виступ академіка А. Сахарова на I З'їзді народних депутатів у 1989 р. з критикою присутності радянської армії в Афганістані, вплинув на зміну інформаційного вектору висвітлення війни, що перетворило образ захисників на образ ворогів. В умовах політичної дестабілізації СРСР, падіння економічного розвитку та всебічна імперська криза, воїни-інтернаціоналісти виявилися одними з головних об'єктів критики. У дослідженні образу ворога у чеченських війнах Олексій Левінсон зазначає: «Радянська армія після відходу з Афганістану була обтяжена "афганським синдромом", який можна вважати складною реакцією суспільства (і військових як його частини) на "велику і непереможну війну"» [9, с.295].

Характерною ознакою політики пам'яті про Афганську війну є те, що саме воїни-афганці виявилися головними ініціаторами та виконавцями такої політики. Ще за кілька років до офіційного виведення радянських військ з території Афганістану, у 1987 р. у Чернігові створюється міський клуб ветеранів Афганістану, з якого починається історія розвитку всеукраїнської спілки ветеранів Афганістану (УСВА). Головним завданням Спілки є боротьба за покращення умов життя ветеранів, вшанування пам'яті полеглих воїнів, військово-патріотичне виховання молоді, створення клубів з військово-патріотичним та спортивним профілем. А у 1989 р. з'являються перші пам'ятники загиблим воїнам-інтернаціоналістам у Дніпрі та Черкаській області.

В частині 1. Постанови Кабінету міністрів України №1181 говориться про те, що «...рішення про спорудження (створення) пам'ятників і монументів державного значення приймаються Кабінетом Міністрів України, а місцевого – місцевими органами виконавчої влади або органами місцевого самоврядування; замовниками спорудження (створення) пам'ятників і монументів можуть бути центральні і місцеві органи виконавчої влади, підприємства, установи, організації та об'єднання громадян» [12]. У цій Постанові також чітко прописані фінансові витрати на спорудження пам'ятників, які здійснюються як за рахунок державних коштів, «або місцевого бюджету та інших джерел».

Саме УСВА виступає ініціатором встановлення пам'ятників загиблим воїнам-афганцям в Україні. Наприклад, у Частині 4. Постанови Кабінету міністрів України від 2 квітня 1993 р. № 238 говориться: «Підтримати пропозицію Української Спілки ветеранів Афганістану про спорудження

у м. Києві пам'ятного знака загиблим у війні в Афганістані» [11].

Польська дослідниця сучасних просторів пам'яті Джоанна Кабронська, пише, що соціальні відносини, які включають моделі поведінки, ритуали, процеси, інститути більш стабільні, коли вони отримують матеріальну форму. І коли все це зберігається у формі архітектурного об'єкта, такі моделі поведінки можуть тривати набагато довше [21]. Але пам'ятник, як найзвичайніший спосіб пам'яті, сьогодні перестав відповідати сучасним очікуванням. Сьогодні їх так багато, що їх просто не помічають. За період правління Л. Кучми майже по всій Україні було встановлено нові пам'ятники загиблим воїнам в Афганістані. Така форма пам'яті мала б свідчити про організаційний характер створення групової ідентичності. Але недостатнє знання про цю війну, тотальне зведення нових пам'ятників і уникання владою коментувати події 1979 – 1989 рр. призвели до того, що самі монументальні символи почали створювати власний текст. Наприклад, у листопаді 1998 р. вийшло Розпорядження Президента України №549/98 «Про відзначення 10-ї річниці з дня виведення військ колишнього Союзу РСР з Афганістану». На відміну від інших розпоряджень, де надавалася оцінка історичним подіям, у цьому документі мова йде лише про створення оргкомітету, який мав би у двотижневий строк скласти план заходів [13]. Олександр Гриценко, український дослідник політики пам'яті президентів України, аналізуючи частоту вживання ключових словосполучень оціночного характеру у документах Л. Кучми пише: «Помітною є обережність і продуманість даних в указах оцінок, з переваженням нейтрального "історичного значення" та з використанням іще нейтральніших виразів на кшталт "значення в історії" (щодо Переяславської Ради) і навіть з униканням оцінок (щодо депортації з Криму в 1944 році, щодо Кримської війни та виведення радянських військ з Афганістану)» [3, с.65].

Відомо, що 15 лютого, завдяки Указу Президента України Л. Кучми (№180/2004), стає днем «вшанування учасників бойових дій на території інших держав» [17]. Але сама тема війни в Афганістані є не до кінця розкритою. В першу чергу, для українського суспільства. З одного боку, вся країна має встановлені пам'ятники загиблим бійцям. З іншого боку, розуміння необхідності присутності українських солдат у військових подіях на території іншої країни так і не отримало офіційної думки з боку влади. Як свідчення, до Державного реєстру нерухомих пам'яток України, які мають національне та місцеве значення, пам'ятники воїнам-афганцям так і не занесені.

Тому вже сьогодні відбувається об'єднання зовсім різних наративів в Україні, які поєднують події війни в Афганістані, вибух на Чорнобильській АЕС та війну на Сході України. Наприклад, в Кіровоградській області, у м. Олександрії, планують встановити пам'ятники загиблим АТОвцям та ліквідаторам аварії на ЧАЕС поряд з пам'ятником воїнам-інтернаціоналістам. Як написано на офіційному сайті цього міста: «у лівій частині площі Героїв Чорнобиля в Олександрії, де сьогодні знаходиться пам'ятник воїнам-інтернаціоналістам, враховуючи клопотання громадських організацій, планують встановити пам'ятники ліквідаторам аварії на ЧАЕС та загиблим в АТО захисникам України» [10]. А ще раніше, у Полтавській та Одеській областях вже встановили нові єдині пам'ятники ліквідаторам аварії на ЧАЕС та воїнам-інтернаціоналістам [8; 5].

Створення пам'ятників загиблим воїнам-афганцям в період незалежності країни відбувалося паралельно з увічненням героїв ліквідаторів на ЧАЕС. Багато пам'ятних знаків присвячено цим двом подіям на одному монументі. А це означає, що політика пам'яті в Україні здебільшого відбувалася за радянськими ідеологічними канонами. І навіть ініціатива встановлення пам'ятників від місцевих та громадських організацій не може сховати присутність командно-адміністративного підходу. «Творцем нових "місць пам'яті" став, мабуть, той, хто лише й міг це зробити в маленькому місті – майстер гранітних надгробків. Звідси – й стиль пам'ятних знаків "героям та ліквідаторам" та "воїнам-інтернаціоналістам", що його можна охарактеризувати як "наївний монументалізм"» [3, с. 285-286].

Сьогодні ми є свідками встановлення ідея спадкоємності від воїнів, що загинули в роки Другої світової війни через військовослужбовців, які загинули під час виконання військового обов'язку в Афганській війні та ліквідаторів ЧАЕС до загиблих героїв АТО. Такий узагальнений образ героїки встановлює рівний статус полеглих в різні часи і за різними обставинами героїв. В Україні сьогодні відбувається битва за пам'ять. І не тільки за ті події, які сьогодні стають вже історією завтра. А вже і за розуміння тих подій, які відбулися багато років тому. Пам'ять нації створює соціальний порядок, тому і стійкість нації залежить від встановленої логіки пам'яті. Якщо вона розривається, порушуються питання, які довгі часи замовчувалися і це призводить до коливань у суспільстві, які призводять до нестабільності. Коли вони співпадають з політичною та економічною кризою, відбуваються трансформаційні процеси.

Вже сьогодні створюються громадські організації ветеранів Афганістану та учасників АТО [2].

Безумовно, що спільна діяльність ветеранських організацій має на меті фінансову, психологічну, соціальну допомогу учасникам бойових дій. І механізм отримання фінансів для самої громадської організації більш простіший, ніж якби вона мала окремі юридичні статуси. Але сама форма назви, як і встановлення спільних пам'ятників, перекидає історичну місію воїнів. І є загроза формування у майбутнього покоління розуміння воїнів АТО як солдат, які воювали на території іншої країни. Що спотворює історію воєнних подій на Сході країни та стає ще одним механізмом гібридної війни.

Інститут історії України НАН України пропонує замінити статус «воїнів-інтернаціоналістів» на статус «воїнів-афганців», оскільки в усталеному вжитку міститься прихована небезпека, в першу чергу, для самої України. Саме так російська пропаганда називає російських найманців на Донбасі, які приймали активну участь у війні на Сході країни. Наприклад, у 2015 р. у відеосюжеті на сайті «Суть времени – ДНР» вже на перших секундах ведучий говорить: «Донецьк. Київський проспект. Сьогодні тут відбудеться закладка пам'ятного знаку в пам'ять загибелі воїнів-інтернаціоналістів, які загинули у боях за Донецький аеропорт 26 травня 2014 року» [15]. Едуард Логінов, голова регіональної громадської організації ветеранів та інвалідів локальних воєн і військових конфліктів м. Сургут, Ханті-Мансійського автономного округу, в інтерв'ю говорить, що у Донецьку загинуло 2 добровольця з м. Югри. Ще один приклад: у липні 2017 р. у м. Алчевськ, в Луганській області, було встановлено пам'ятник «воїнам-інтернаціоналістам». На інформаційному сайті «Исток» говориться, що «з ініціативою встановити пам'ятник в меморіальному сквері виступили активісти міської організації ветеранів Афганістану, вони виконали підготовчу роботу по установці монумента, який являє собою бойову машину піхоти. Ця броньована техніка – трофей, добутий під час Чорнухинсько-Дебальцевської операції в 2015 році, вона була передана воїнам-інтернаціоналістам Алчевська, багато з яких з перших днів війни на Донбасі встали на захист Батьківщини» [7]. Ідеологічне кліше «воїн-інтернаціоналіст» підмінює поняття агресора, в першу чергу, для українського суспільства.

У своєму виступі на VII Конференції УСВА голова Спілки С. В. Червонопиский зазначив, що на 2014 рік «в Україні відкрито 457 пам'ятників, 1274 меморіальні дошки... У Житомирській, Запорізькій, Луганській, Одеській, Полтавській, Херсонській, Черкаській та Чернігівській областях вже у кожному районному центрі встановлений свій "афганський" меморіал» [18]. Колективна пам'ять може полегшити біль втрати, тому вона залежить не тільки від політики держави, але й від суспільства в цілому. Формується відповідальність перед тими, хто загинув. І тут діяльність Спілки ветеранів заслуговує на повагу. Але не можна погодитися з Наталією Даниловою, яка пише, що «меморіалізація загиблих в ієрархії цілей і завдань громадських організацій воїнів-афганців набуває більшої значущості, ніж діяльність із захисту громадянських прав учасників війни... Висока значимість сакралізації загиблих не тільки не видається дивною, але і закономірна в ситуації невизначеної оцінки війни, а також обмежених політичних можливостей для захисту інтересів групи» [4].

Відповідальність за конструювання політики пам'яті несе не тільки влада. Оскільки замовниками спорудження пам'ятників можуть бути і місцеві органи виконавчої влади, а також і об'єднання громадян, то і українська громада в цілому несе відповідальність за цільову, естетичну та патріотичну спрямованість встановленої монументальної споруди. Також обов'язково необхідно розуміти територіальну близькість між пам'ятниками, як символічне поле, де відбувається домінування одних символів над іншими. Ця некоректність випрацьовує в українській спільноті так би мовити «вимушений патріотизм». Аналізуючи пам'ятники Звенигородки, що на Черкащині, Олександр Гриценко вказує на сусідство «Афганського монумента» поряд з пам'ятниками Корсунь-Шевченківській битві. «Згадана близькість повинна була допомогти залученню "афганського" монумента до щорічних травневих церемоніалів покладання квітів до могили загиблих воїнів та до інших військових меморіалів міста. Справді, принісши вінки до пам'ятника переможним танкістам, як же не покласти квіти ще й до "афганського" хреста?» [3, с.118].

Використання владного режиму своєї монополії на пам'ять на рівні нав'язування чи замовчування є маркером загрози для суспільства. І саме від діяльності громадських інституцій залежить політика врівноваження політичного режиму в культурному вимірі. Минуле завжди використовувалося як зброя в ідеологічних протистояннях. Але його вплив можна зробити менш болючим для нації, коли це минуле буде проговорюватися інституціями влади. Коли будуть створюватися майданчики для дискусій для представників всіх соціальних груп, які мають відношення до конфлікту, національна ідентичність буде мати більш конкретні ознаки. А це позначає, що і місця пам'яті будуть мати свої чіткі ознаки без змішування символів різних історичних подій.

Бібліографічний список:

1. Булкина И. Гости из прошлого: новые украинские исследования «политики памяти». Гефтер [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gefter.ru/archive/23782>
2. ГО «Спілка ветеранів Афганістану (воїнів інтернаціоналістів) та учасників АТО» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bezbroni.net/organization/go-spilka-veteraniv-afganistanu-voiniv-internationalistiv-ta-ucasniv-ato>
3. Гриценко О. А. Президенти і пам'ять. Політика пам'яті президентів України (1994 – 2014): підгрунття, послання, реалізація, результати. – К.: «К.І.С.», 2017. – 1136 с.
4. Данилова Н. Мемориальная версия Афганской войны (1979 – 1989 годы) / Наталья Данилова // Неприкосновенный запас. – 2005. – №2-3 (40-41) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://magazines.russ.ru/nz/2005/2/dan17-pr.html>
5. Думская. Под Одессой открыли памятник воинам-интернационалистам и ликвидаторам [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dumskaya.net/news/pamyatnik_072047/
6. Зерній Ю. О. Державна політика пам'яті в Україні: становлення та сучасний стан // Стратегічні пріоритети. – 2008. – №. 3. – С. 41 – 51.
7. Исток. Информационное агентство. Памятник воинам-интернационалистам открыли в Алчевске [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://miaistok.su/pamyatnik-voenam-internatsionalistam-otkryli-v-alchevske/>
8. Новини Полтавщини. На Миргородщині відкрили пам'ятний знак ліквідаторам аварії на ЧАЕС та воїнам-інтернаціоналістам [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://np.pl.ua/2016/04/u-seli-klyushnykivka-vidkryly-pamyatnyj-znak-likvidatoram-avariji-na-chornobylskij-aes-ta-vojinam-internatsionalistam/>
9. Образ врага / сост. Л. Гудков; ред. Н. Конрадова. – М.: ОГИ, О-23 2005. – 334 с.
10. Олександрійська міська рада. Офіційний сайт. Продовжується облаштування площі перед міською радою [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://olexrada.gov.ua/news/prodovzhuyetsya-oblashtuvannya-ploshhi-pered-miskoju-radoyu.html>
11. Постанова Кабінету міністрів України від 2 квітня 1993 р. №238. Про сприяння діяльності Української Спілки ветеранів Афганістану [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/238-93-n>
12. Постанова Кабінету міністрів України від 8 вересня 2004 р. №1181. Деякі питання спорудження (створення) пам'ятників і монументів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1181-2004-n>
13. Розпорядження Президента України. Про відзначення 10-ї річниці з дня виведення військ колишнього Союзу РСР з Афганістану [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/549/98-pp>
14. Сенявский А. С., Сенявская Е. С. Историческая имагология и проблема формирования «образа врага» (на материалах российской истории XX в.) // Вестник Российского университета дружбы народов. Серия: История России. – 2006. – №. 2 (6). – С. 54 – 72.
15. Суть времени. Закладка памятника воинам-интернационалистам в Донецке. ТВ СВ-ДНР. Выпуск 406 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://eot.su/node/18527>
16. Указ Президента України. Про утворення Комітету ветеранів війни в афганістані та воєнних конфліктів в інших зарубіжних країнах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/74/92>
17. Указ Президента України. Про День вшанування учасників бойових дій на території інших держав [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/180/2004>
18. Українська Спілка ветеранів Афганістану (воїнів-інтернаціоналістів). Конференція української спілки ветеранів Афганістану [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.usva.org.ua/mambo3/index.php?option=com_content&task=view&id=5429
19. Юрчак, А. Это было навсегда, пока не кончилось. Последнее советское по коление / Алексей Юрчак; предисл. А. Беляева; пер. с англ. – М.: Новое литературное обозрение, 2014. – 664 с.
20. Behrends J. C. «Some call us heroes, others call us killers». Experiencing violent spaces: Soviet soldiers in the Afghan War // Nationalities Papers. – 2015. – Т. 43. – №. 5. – С. 719-734.
21. Kabrońska J. Contemporary Spaces of Memory-Towards Transdisciplinarity in Architecture // IOP Conference Series: Materials Science and Engineering. – IOP Publishing, 2017. – Т. 245. – №. 4. – С. 042034.
22. Kadykało A., Behrends J. C. The Afghan War (1979-1989) in the Cultural Memory of the Russians // Cultural Analysis. – 2015. – Т. 14. – P. 48 – 85.

Matsyshyna I. V. A rhetoric of monuments to soldiers-Afghans in Ukraine: the problem of commemoration

Symbolic politics affects on the form of national memory, through that people, as imaginary to nation, become political sense of the state. But the institutional level of politics of memory in the context of the political mode "over-produces" the idea of people and creates new discourse of memory. What can enter

into contradictions and carry a destructive force for nation. The representation of war in Afghanistan through monuments, as monumental text, is the example of such a policy.

Memory places are the markers of social groups. When they become too much, they cease to be appreciable. They are overlooked. And together with them as well the appreciability of social groups gets lost. Because, according to J. Assman, memories are defined by the pronoun "we". When the state monopolizes right by heart, domination of collective memory above individual takes place. The mechanism of identity is formed through compulsion to remember.

Mixing of entirely different events in one monumental text is split by the value of each historical event, and combination of two different symbols gives birth to the third. So character is created without sense. And symbol transforms to denoted without designating for the age which still remembers historical events.

Monument, as the code which bears determined message, forms attitude to the history. As artificial sense that it is created due to society, the monument plays a big role in formation of national memory. But the monuments influence and to formation of party unconscious, as they create determined archetypes in the society. Due to them short-term society memory transforms to long-term.

They influence formation of feeling of national unity, advantage, self-esteem. But, together with that, they can form and national injury, threaten to turn to revolutionary mood. Acting by the marker which influences specifications of "one's" and "strange", the monument is capable both to unite, and to separate society.

Key words: *war in Afghanistan, Warriors-Afghan, monumental text, monuments, politics of memory.*